

Bossche schouwburg geprivatiseerd

‘Avondje TP’ niet om aan te horen

Jac.J. Luyckx

Halverwege de jaren '60 van de afgelopen eeuw moest de schouwburg van Den Bosch met de historische naam 'Casino' zo nodig stádschouwburg worden.

Want een stad zonder stadsschouwburg dat kon toch niet, vond de ambitieuze cultuur-burgemeester van die dagen, mr. R.J.J. Lambooy. Maar de tijden veranderen. Op 1 april jl. werd de klok teruggedraaid, de schouwburg keerde terug in private handen.

Nu de naam nog. Want 'Theater aan de Parade' klinkt nog steeds als een vloek.

Heet de Bossche schouwburg nu officieel 'Theater aan de Parade', de volksmond spreekt nog altijd van 'het Casino'. Die naam voert ook linea recta naar de ontstaansgeschiedenis van de schouwburg, nauw verbonden als die is met de historie van de nog altijd bestaande *Vereniging Sociëteit Casino*; zij het niet meer in de vorm van de klassieke *heerensociëteit*. Voor haar leden organiseert de Vereniging Sociëteit Casino elk jaar nog een cyclus van negen of tien toneelvoorstellingen. Daarnaast subsidieert zij voor zover mogelijk initiatieven op cultureel gebied in haar geboortestad.

*Het Casino aan de Parade is net afgebroken, 1974.
(Foto: Stadsarchief, collectie Tony Zeeuwe)*

De geboorte van de Sociëteit Casino dateert van 1828, als kind van twee oudere sociëteiten, te weten 'Het Muzijk- en Redoute-Kollegie', dat 'op den hooizolder' van een pand in de Orthenstraat was gevestigd – waar het onder meer redoutes (bals) organiseerde – en de 'Zomersociëteit' die op de Papenhulst zat, pal naast de Binnendieze. Officieel heette het dat op 27 oktober 1828 'eene nieuwe sociëteit, die het middelpunt zoude vormen van het verkeer van het beschaafd publiek van den Bosch' werd opgericht. Waarmee ook gezegd wilde zijn dat het lidmaatschap was voorbehouden aan de hogere standen, het 'Bosche patriciaat'. Niemand minder dan de toenmalige burgemeester (en Eerste-Kamerlid) jhr. mr. A.G. Verheijen was de eerste voorzitter.

Houten tent

De sociëteit was niet alleen een plaats waar 'de heeren' van Den Bosch elkaar ontmoetten, nieuws en verdere wetenswaardigheden uitwisselden en/of de plaatselijke politiek becommentarieerden, maar ook om er, in alle rust genietend van hun pijp of sigaar en een drankje, krant en tijdschrift te lezen. De leestafel was rijk voorzien.

Voorts organiseerde de sociëteit muziekavonden, bals, toneelvoorstellingen en andere min of meer culturele evenementen. Daartoe werd achter het pand van de voormalige Zomersociëteit een grote zaal gebouwd, die met enige fantasie de eerste schouwburg van Den Bosch mag worden genoemd. In feite was deze 'muziek- en danszaal' echter niet meer dan 'eene houten loods', te meer daar de aannemer te verstaan was gegeven dat bij de bouw 'alle mogelijke bezuiniging in het oog gehouden en overvloedige Zwier en Sieraad vermeden' dienden te worden. Het *Wetenschappelijk Tijdschrift Noordbrabant* constateerde eens: 'Koude en ongemak moesten daarom de liefhebbers van het tooneel zich in die houten tent getroosten, wilden zij in den Bosch eene tooneeluitvoering zien. Weinig behoefte aan weelde hadden alzoo de leden.'

Het zou echter tot 1853 duren vooraleer 'eenige voorname mannen, bevorderaars van kunsten en wetenschappen in die stad, op het denkbeeld komen in den Bosche eenen schouwburg te stichten'. Daarbij werd vooralsnog gedacht aan 'eene verbetering door de verbouwing en vergrooing der zaal van deze Sociëteit (...) teneinde dezelve meer geschikt te maken tot het geven van groote Concerten door Liederentafels en anderen en voor verder gebruik tot algemeen nut en genoeg'. Het werd uiteindelijk een geheel nieuw, stenen gebouw, dat de annalen zou ingaan zowel als 'den nieuwen schouwburg' als opnieuw de eerste (echte) schouw-

burg van Den Bosch. Hetzelfde wetenschappelijk tijdschrift *Noordbrabant* repte nu vol lof over 'eene prachtige schouwburgzaal'.

Casinotuin

Als Zomersociëteit had het complex aan de Papenhulst natuurlijk de beschikking over een tuin, die echter, zowel door uitbreiding van de bebouwing als door toename van het aantal leden, te klein werd bevonden. Groot was dan ook de vreugde toen de Sociëteit Casino in 1867 aan de andere kant van de Binnendieze de beschikking kreeg over de zogeheten 'waschbleek met de daarop zich bevindende stadsvuilmisbelt, gelegen aan de rivier de Dieze, nabij den Grooten Hekel' – tot op de dag van vandaag bekend als *de Casinotuin* – door een rustiek houten bruggetje verbonden met de bestaande tuin. Daar konden 'de leden van de Sociëteit, die zelden niet in het bezit van een tuin zijn, met hun gezin genieten van de buitenlucht onder den schaduw van houtgewas'. Om buitenconcerten mogelijk te maken werd 'een muziek-kiosque daargesteld'.

Het Casino dat in 1976 gereed kwam.

(Stadsarchief, ansicht in Historisch-Topografische Atlas)

Poster van de 'Casino Show' in 1935 met de aankondiging dat het Casino nu ook een bioscoopzaal krijgt. In 1938 is de filmmapparaatuur weer uit de schouwburg verwijderd. (Uit: Jacques Luyckx, 'Theater in drie eeuwen. Geschiedenis van de Vereniging Sociëteit Casino 's-Hertogenbosch 1828-2003')

Lyrisch als hij kon zijn omschreef later de bekende vooroorlogse burgemeester mr. Frans van Lanschot hoe 'le beau monde de Bois-le-Duc' zich daar graag 'vermeide bij de theestof', waarbij 'met gestrengheid' werd toegezien op naleving van de bepaling dat 'dames zich in den tuin niet door dienstboden mogen doen vergezellen'. Omzoomd door struiken als de tuin was, wisten de sociëteitsleden zich

bovendien beschermd tegen blikken van buitenaf. De oudere Bosschenaren herinneren zich de Casino-tuin nog het meest van de stadsfeesten ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan toen daar een reproductie van *Oud-'s-Hertogenbosch* het toneel was van alle feestelijkheden.

Onvrede

Eerder al baarde de staat van onderhoud van de gebouwen aan de Papenhulst steeds meer zorgen. Vooral de schouwburgzaal zag er volgens berichten uit die tijd treurig uit. Hoewel in 1892 uitgebreid en opgeknapt, gingen al snel daarna stemmen op om te komen tot de bouw van een nieuwe schouwburg. Deze moest bovendien centraler gelegen zijn, waardoor al gauw werd gedacht aan de Parade, ter plaatse van de overbodig geworden 'stallen van Cavalerie, Huzaren en Bereden Artillerie'. Het was vooral de toenmalige burgemeester Van Lanschot, die zich daar sterk voor maakte. Met alle vuur dat in hem zat pleitte hij voor 'een fraai en monumentaal gebouw, dat een attractie is voor inwoners en vreemdeling'. Die schouwburg, 'een stad van 42.000 zielen waardig', kwam er na veel vijven en zessen in 1935, maar de prijs van vier ton die er voor betaald werd, bleek achteraf te hoog. Binnen een jaar ging het nieuwe Casino failliet, zij het dat de schouwburg een succesvolle doorstart kreeg nadat de exploitatie in pacht was gegeven aan de onvergetelijke Pierre Martens, die van een catastrofe een successtory maakte. Dat neemt niet weg dat na de Tweede Wereldoorlog bij met name het stadsbestuur de onvrede groeide naarmate men zich meer en meer realiseerde dat het eigenlijk niet kon dat het theaterbeleid volledig in particuliere handen lag, en nog wel bij twee zeer onafhankelijke geesten als de nogal eigengereide schouwburgdirecteur Pierre Martens en de gewiekste advocaat mr. Albert Swane, die als secretarispenningmeester van de Sociëteit Casino alle touwtjes in handen had en zeker geen inmenging van de kant van de gemeente duldde.

Paradebioscoop

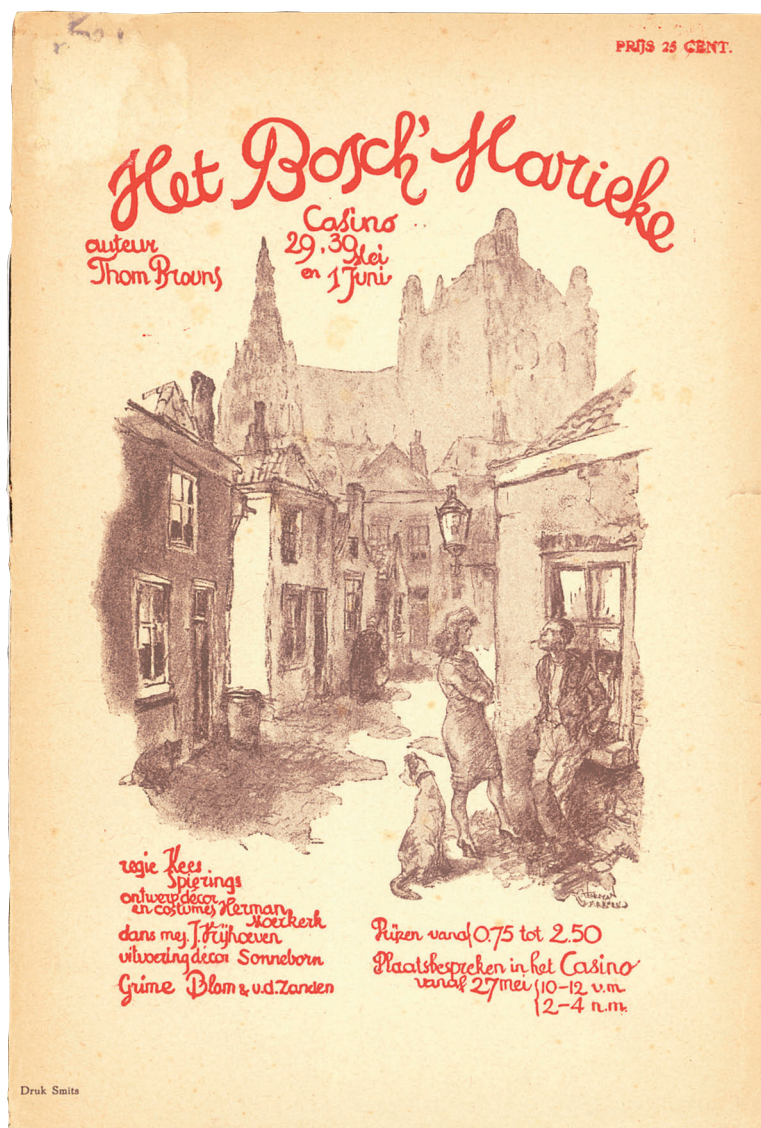
Had de naoorlogse burgemeester mr. H.J.M. Loeff het nog te druk met de wederopbouw, uitbreiding en industrialisering van de stad, zijn opvolger, mr. R.J.J. Lambooy, zou niet eerder rusten voor hij 'zijn' stadschouwburg had. Na nogal geruchtmakende onderhandelingen lukte dat tenslotte in 1965, al was de prijs hoog: 3,5 miljoen gulden, maar met de zekerheid dat de *Vereniging Sociëteit Casino* de rente op haar vermogen zoveel mogelijk ten goede zou laten komen aan het culturele leven van 's-Hertogenbosch. Hetgeen tot op de dag van vandaag het geval is.

Wat de gemeente in handen kreeg was echter een totaal verouderd gebouw, dat bij gebrek aan voldoende financiële middelen zo slecht onderhouden was dat het gemeentebestuur uiteindelijk geen andere oplossing zag dan het oude Casino, 'grotelijks verwaarloosd' als het was, te slopen en er een nieuwe schouwburg voor in de plaats te zetten. In 1976 vond de officiële opening plaats van het schouwburgcomplex zoals het er nu staat. Volgens ingewijden is dit thans weer aan nieuwbouw toe. Maar nu is dan de stadsschouwburg, meedeinend op de privatiseringsgolf die ons land de laatste jaren heeft overspoeld, op 1 april van dit jaar (weer) zelfstandig geworden, onder de vlag van de Zuid-Nederlandse Theatermaatschappij (ZNTM). Pierre Martens heeft deze in 1958 opgericht om met bioscoopexploitatie ('Paradebioscoop'), aanvankelijk alleen in de weekenden, de exploitatie van de schouwburg overeind te houden.

Nieuwe zakelijkheid

Moeizaam is de exploitatie van de stadsschouwburg nochtans altijd gebleven, het spraakmakende beleid van de joyeuze Luc van Gent als nieuwe schouwburg-directeur ten spijt. Uit vrees dat de naam Casino teveel vereenzelvigd zou worden met de speelcasino's, die intussen in Nederland waren toegelaten, werd in 1994 besloten de naam te wijzigen in het modieuze 'Theater aan de Parade'. Tom Odems, de natuurlijke opvolger van Luc van Gent, heeft in maart van dit jaar het stokje overgedragen aan een interimbestuurder, Van Noppen, die met de zogeheten nieuwe zakelijkheid de weg naar een nieuwe toekomst moet plaveien.

Hendrik van Noppen heeft inmiddels zijn visitekaartje afgegeven. Een avondje naar het theater gaan moet 'een avondje TP' worden, als het aan Van Noppen ligt. Een nieuwe gruwel in een tijd waarin we struikelen over de afkortingen. Geen vraaggesprek of de verslaggever ziet zich genoodzaakt uit te leggen wat achter allerlei, voor insiders te vanzelfsprekende afkortingen, schuilgaat. En zoals minister-president Jan Peter Balkenende in het elkaar nabauwende Den Haag niet meer alleen wordt aangeduid als MP maar nu ook nog eens als 'JP', zo volstaat de op zich al armelijke afkorting radp blijkbaar niet langer en moet het nog onbetekender worden: TP. Niet om aan te horen! Maar niet voor niets is ondanks de naamsverandering de volksmond van Den Bosch, welhaast liefkozend, van Casino blijven spreken. Waarom ook niet?

Voorzijde van de brochure 'Het Bosch' Marieke', een opvoering uit 1947 in het Casino. In dit theaterstuk ademt de 'Bossche volksziel' en verschijnt boven de Sint-Jan de Zoete Moeder. De spelers en spelers waren bewoners van de Weversplaats en omgeving. Tot het slagen van het volksspel gingen zij op 2e Pinksterdag naar de H. Mis in de Sint-Cathrien. In een begeleidend schrijven spraken de kapelaans van Den Bosch het vertrouwen uit dat het Bosch' Marieke veel goede vruchten zou brengen aan Katholiek Den Bosch. (Stadsarchief, bibliotheek)